

איש הכנופיה הסורי

מאמרו זה של הגנ. קלמן גרנקור מסיים פרשה של תאורי טפוסים מביין הלוחמים הבלתי-סדירים של «לבנט» (ראה מערכות ו', ח', י"ב, י"ג). ודאי, שלקוף הוא בחסר, ונקודת-מבטו של המחבר, האופיינית לאנשי-חוגו, קציני הצבא הקולוניאלי הצרפתי, לא תמיד תזדהה עם זו שתהיה טבעית לנו. ובכל זאת (ומותר לומר – גם בשל זאת) כדאי לקרוא תאור זה השאוב מן העבר הלא רחוק.

הרבינו בפרטים בדיוגנו בחייל התורכי*. אכן, זה הוא יורשה של מסורת צבאית כבירה. שיבתו אל במת הפעולה הצבאית עשתה רושם רב ואף הדאיגה רבים במקצת. איש-החבורה הסורי הערבי יעסיקנו פחות. אם הוא בעל תנועה יותר הרי איתנותו פחותה. «איש-הכנופיה» הוא לדעתי המונח ההולם. מאז פרשת חאן-מיסלון, אשר שם נערך קרב ממש, שהביא לידי פוזרו המוחלט של צבא פיסאל (1920), לא נתקלו הצרפתים עוד בסוריה בכוח ערבי מאורגן כראוי. ואם פגשו בארגון כל שהוא הרי התורכי היה שם לא רחוק.

המלחמה בסוריה הצטמצמה איפוא בפעולה נגד כנופיות. – אך לא כנופיות הנתונות לסיסמה אחידה והפעולות לפי רעיון של תמרון שנקל להבחינו, בצאתן לקרב במגמה איסטרטגית, כגון הצ'טות התורכיות שבקיליקיה. קיליקיה, הבנויה צורת אמפיתיאטרון, מוקפת הרים ומרוכות, התאימה להתקפה כללית ומותאמת מסוג זה. אך נהפוך הוא בסוריה, הקשה לחדירה, הקרועה והשסועה לקטעים טופוגרפיים, חסרת אחדות, היתה לזירה של התנגדויות מקומיות, של מארבים, אף של הפתעות והפתעת-מסע. במלה אחת: – ארץ מלחמת הטרדה, בה הסתכמה כל הטקטיקה (ואם מותר להשתמש במונח זה, – אף כל האיסטרטגיה) של יריבינו הסוריים.

שונים היו הללו מיריבינו התורכיים כמעט כשנוי סוריה מקיליקיה. אנשי הכנופיות הסוריות היו, למעשה, ברובם ערבים, אם כי נמצאו ביניהם פה ושם מספר כורדים ותורכים; האחרונים בעיקר באזור אנטיוכיה. המדובר כאן, כמובן, בכנופיות של אזורי קוסאיר, זה הגוש של כפרת-הרים, של ג'בל-זהויה, המלוכדות סביב אישיות אחת, אבראהים חנאנו, – בלי לנגוע כלל באוכלוסי הספר, כגון הבדוים שוכני גדות הפרת שבחבל ג'רבלוס (אשר אתם היו לנו יחסי ידידות בלבד). הבדוים שעל גבול ארץ ישראל, הדרוזים, ולבסוף – הערבים בני השבטים הגדולים שבמסופוטמיה (ארם נהרים). נראה הדבר, כי האחרונים גילו, הן כפרשים (מול השדרות של שנת 1920) והן כרגלים (מול השדרה שפעלה על נהר חפור בסתיו 1921), סגולות רציניו של אנשי מלחמה, המזכירות במקצת את אלה של ערביי אלג'יר.

* ראה «החייל התורכי» ו«איש הצ'טה», «מערכות» י"ב וי"ג, מאת אותו המחבר; מאמרים אלו

יחד עם הפרק על «איש ההרים הפלווי» ב«מערכות» ח', מהיום אחדות אחת. – המער'.

קשה לאמר כזאת על הסורים, במובנה הצר של המלה.
ראינו, כי הכוחות המניעים את התורכי הם ארבעה: אהבת מולדת
ממשית מאד בלב הנאורים; ואצל השאר – המשמעת המונגולית המסורתית,
ה"יאסאק"; שנאת הנוצרי, המקננת בלב כל מושלמי; ואחרון אחרון – בחילתו
בכל משטר אירופי, המפריע למעשי החמס והשוד שלו.
שני הרגשות האחרונים מצויים גם בסורי, אולם חסר הוא לגמרי את
השנים הראשונים, וכדאי הדבר שנעמוד על כך.

הסורי הוא, נעיו נא להגיד זאת, בראש וראשונה, כנעני, תגרן. תאותו
העיקרית היא הכסף, ואם יחמוד שררה, הרי יעשה זאת למען הבצע יותר
מאשר לשם השתלטות. מאידך, הסורי – כונתנו לסורי שנטמע בין הערבים –
בן המאה העשרים הוא שמי ולא מונגולי*. הוא מלא תנועה, גמיש והפכפך,
ואינו בעל משמעת מטבעו, כתורכי. חסר הוא אף אותה המשמעת הצבאית
של השבט, המצויה בין הנודדים שבדרום אלג'יר, צאצאיהם של העזים שבין
הכובשים הערביים, או אותו הרגש של "הן צדק", של שבועה ונדר, של
"שירות", אשר הוא כוח מחייב וכופה בעיני הקלע או הספאהי (פרש) הצפון-
אפריקאי שלנו. רגש הכבוד והכרת הטובה, המצוי כל כך אצל בן-גזעו המרוחק
באפריקה, כאילו אינו קיים עוד בלב הסורי. המשטר הפיאודלי טרם בטל
בסוריה, אך ה"בקים" הם בעיקר אנשי-הכסף, היודעים לנצל את הפלח שלהם,
הרבה יותר מאשר הם אנשי-החרב ואבקי-השרפה, כמו הקעידים שלנו, המובילים
את אנשיהם אלי קרב כשהם צועדים בראש. בחבלים ידועים שבהם נתקלנו,
בלי ספק, באיבת הנכבדים, פעלו הללו, פרט למקרים בודדים, הרחק
מזירת הקרב, על ידי מעשי תככים, על ידי כסף ועל ידי הברחת נשק**.
לא נמצא בקרבם אישיות לא ככימאל, ולא כעבד-אל-קדר***.

התורכי הוא איש מלחמה, הערבי בן אלג'יר היה מתמרד במשך תקופה
ממושכת. אולם המתקוממים הסורים היו בני קבוצות מקומיות המתחרות
בשל השפעה והנאה שחששו לפגיעה באינטרסים שלהם על-ידי המשטר הצרפתי.
קרבות קשים היו דרושים לעתים כדי להכניעם, אך בדרך כלל נושאות
הפעולות הצבאיות בסוריה אופי של פעולות ג'נדרמריה, משטרה, ולפרקים –
אף של אמצעי פוליטיקה פנימית.

לכן אין לחכות, שנמצא אצל איש הכנופיה הסורי את הסגולה העיקרית
של הלוחם, את אומץ הרוח. נצטט את דברי הגנרל נורמן: "הכבוש הערבי
בסוריה העלה צפוי חדש על תערוכת הגזעים שבארץ והנחיל לה את שפת

* פרט לכמה "איים" תורכיים, חסרי חשיבות רבה.

** עסק המפרנס יפה את בעליו המתווכים. השודדים הסורים משלמים עד 1500 פרנק בעד קרבין
מאיר, זייגס האהוב המכונה בניהם: הרובה-אוטומוביל.

*** הדברים נכתבו לפני תקופת ההתקוממות הגדולה של עבד-אל-כרים במרוקו, ועל כן עבד-
אל-קדר האלג'ירי, שנלחם לפני מאה שנה בגבורה נגד הצרפתים, הוא המובא כאן כסמל לאומץ לב
של שבטי צפון אפריקה. – המער.

הכובש*, אך לא שינה את יסודה – רפיון ומורך לב. די להשוות את דבורם הנמרץ והדרוך של קלעינו האלג'יריים, שהם אנשי-קרב מטבעם, אל הדבור הרשלני והאדיש של ערבי המזרח, כדי לעמוד על ההבדל שבמזגם. במדה שהערבי שלנו נוטה וראוי לקרב, בה במדה לא יסכון לו הסורי**.

ברצון יתן השודד הסורי את רשות הדבור לאבק השריפה, אולם רק במרחק הגון מיריבו. אוהב הוא לקשט את חזהו באשפות כדורים מצופות כסף, אך בזה כלולה כל „צבאיותו“, שקל לו להפטר ממנה בהתקרב הצרפתי. על כן פותח הוא באש ממרחק רב, ואינו מחכה לעולם להתקפה בנשק הקר, הממריצו לסגת מיד. במקרים אלה הוא נעלם בין צוקי סלעים או שיחים בזריזות מפתיעה, ויש תמיד להביא בחשבון את תכונתו זו.

בלילות הוא נוהג לישון וקם בבוקר בשעה מאוחרת ובוה מסתברות: 1. נדירות התקפות הלילה – שלא כמו התורכי** – ומעוטן של הטרדות ליליות; כי הרי אין אנו נמצאים במרוקו. 2. עמידתו רפה היא בפני התקפות לילה, ואם גם ברשות יריבו מספר אנשים מצומצם ביותר – ובוה ידמה לתורכי. 3. הקלות להפתיע אויב זה, שאמצעי ההבטחה שלו לקויים, בשעות הבוקר המוקדמות. אם תצא בלילה, תלך בזהירות ובמהירות – כמעט ודאי הדבר שתפתיעו. נדירים המקרים, שחיל מאסף יתמוך בנוסוגים, או ביתר דיוק – יחפה על הבריחה הבאה כהרף עין.

האם לרפיון הליבנטיני הזה יש ליחס את העמדה, שבה נקטו כנופיות אבראהים חנאנו כלפי שבויהם הצרפתים, או שמא גרמה לכך נדיבות לבו של מנהיגם? יחס זה הפתיענו, אך אנו מחויבים להודות בו. נביא כמה דוגמאות, אך אל לנו להסיק מהן מסקנות מוחלטות.

במשך החורף של שנת 1920/21, בזמן שני קרבות קטנים, נפלו כמה קלעים וספאהי, צרפתיים וילידים, בידי בני הכנופיות שבקוסאיר.

באחד עשר לינואר 1921, בבוקר יום מעורפל, הגיע חיל החלוץ של שדרת גובו, מורכב מבטליון של הרגימנט התוניסאי ה-36, אל הכפר התורכי קרביאז („מיצר-ההרים השחור“ בתורכית), בפאת האזור הערבי שבקוסאיר, מטר כדורים עזו ביותר ניתך עליו ממרחק קטן. זו היתה הכנופיה של עותמן שאויש, סגן-קצין תורכי לשעבר. אסור היה לאבד אף רגע. פלוגת החלוץ שקציניה היו בעלי מרץ, כידנה את הרובים וחדרה לרחוב האמצעי של הכפר שבתיו סגורים ומסוגרים. הכנופיה נעלמה בערפל... מלבד כמה אנשים, שהלכו והתקרבו כדי שיזהו אותם: אלה היו קלעים ילידים, שנשבו בפעולון קודמות, זוינו עיי עותמן שאויש במקלעים שנפלו לידיו, וסופחו לכנופיותיו –

* הסורית היא שפת שמית דוגמת הערבית והעברית, קרובה מאד לארמית העממית – שפת ההמל כאיי בימי ישו הנוצרי, ומדוברת עד היום בפי שנים או שלושה כפרים בצפון מול-הלבנון. הסורית העתיקה, או הקלסית, נשארה שפת הפולחן של הכנסיות הסוריות, היינו הכנסייה הנפרדת (המקובלת) – והכנסייה הסורית הקשורה לכנסית רומי עיי „אוניה“ דמית.

** יש לציין, כי אין המדובר בדרוזים.

כנראה, מתוך תקוה למשוך מוסלמים אלה לצדו. ויתכן, אפוא, כי במצב זה אין לתמוה על כך, שיחס אנשי הכנופיות אליהם היה טוב. אך בהמשך הפעולות הופתענו עוד יותר.

באותו יום עצמו עברה השדרה בקרבת כפר תורכמני, תורכמן-מזרע. מפקד חיל החלוץ פקד לערוך חיפושים. ואת מי מצאנו, מיללים ובוכים מרוב שמחה? — קלעים צרפתיים, שהיו כלואים באותו כפר ואשר שוחררו עם בואנו. ברור הדבר, כי סבלו. לבושים היו מדים תורכיים ישנים במקום מדי החאקי הטובים שלהם, שעברו לידי השודדים. עם זה הניחו לאחד מהם, והוא סגן קצין, את פרוות הכבשים שלו. כלכלתם היתה פחות או יותר מספקת, והם לא התאוננו על מעשי אכזריות. צ'טה טורקית היתה ודאי טובחת את כולם. אנשי כנופיות אלה, חסרי כל יציבות, יראו אולי כיריבים חסרי ערך בעיני הקורא. טעות מרה היא, שעלתה בדמים מרובים לכמה קצינים, שבאו זה לא כבר למזרח, וראו את עצמם זכאים לזלזול בסורי.

לזכותו של הסורי עומדות מספר תכונות, שסכנה להתעלם מהן.

א. הוא קלע מצוין, ואף למרחקים גדולים החביבים עליו במיוחד*. כשלא התפורנו, בהיותנו נתונים לאש הכנופיות, והוספנו לתמרן לאטנו, כפי מנהגנו מצרפת, — סבלנו מיד אבדות ניכרות מאד, באדם ובבהמה. לעתים רחוקות תמצא אנשי כנופיות מזוינים בזין אבטומטי. בכם גם כשהיו בידי מגיני כפר נחלית (בג'בל זהויה), ביום 17 באפריל 1921, שתי מכוונות-יריה קלות, ואשן היתה עזה ביותר, — אם כי, למזלנו, מעט גבוהה מדי, — הרי התקפת כידונים, שבוצעה במרץ רב ע"י הפלוגה התשיעית של רגימנט הקלעים ה-21, ולוותה תנועת אגוף תוך מרוצה, בה השתתפו כמה מקלעי אלג'יר ואנשי לגיון סוריים, הניסה את האויב. לו בוששנו, או ענינו ביריות סתם, — היינו עושים את רצונו, ומשמשים מטרה לכדוריו.

ב. סכנות השהיה על מקום אחד תחת אש הכנופיות גוברות, כשהנך נתון בבקעה. השודד הסורי יודע יפה לנצל את מבנה הקרקע, לא די בזה שמסתתר הוא להפליא מאחרי סלעים, עד כי לא ישיגנו קלע, אלא שיודע הוא גם לתפוס עמדות ברוכסי הצוקים שמעל למיצרים ולפתולי הדרכים. מצליח הוא ע"י כך ללפוף את יריבו במעטה אש. בעצם זהו תמרן ההתקפה היחיד שלו, כי אך לעתים רחוקות ביותר הוא עובר להתקפה ממש. ואולם, שמוש זה באש מגבוה עלול לשתק פעולת שדרה ואף לאלצה לסגת. ג. במקרה של נסיגה מתחיל הסורי להיות דומה ליריבינו במסעות אפריקה הצפונית: אין הוא מרפה ממך. מתקיף הוא את אגפי השדרה, נטפל

* יריות הללו למרחקים גדולים נותנות תוצאות בלתי-צפויות: באיזורים ידועים, כגון ג'בל זהויה, שססתו זרוע שורת תלים לא בולטים, חופפת עקומת-הקלע כמעט בדיוק את מבנה הקרקע, ומכאן — יריה "מגלחת", שיש בה סכנה, גם על פני גבנוני הקרקע. לא די בזה, שכדורים קולעים ברכסים במרחק של 2000—3000 מטר מן היורים, אלא שהם "מטאטאים" את צלעות המורדות בעורף, וביעיהם אף לתחתיות הנקיקים, החוצים את קו היריות.

למאסוף וממטיר עליו אש רובים. לפעמים הוא מצליח לנתקו, ואז ינסה להתגבר על אגפיו, כדי לכתרו. לגבי חיילות איתנים ומונהגים יפה יש בטקטיקה זו יותר משום הטרדה מאשר סיכון. ואולם היא תובעת אמצעי זהירות ידועים וכן את החוש לתמרון בסביבה הררית, - כי אין הכנופיות מעיזות לבוא בקרב אלא בתוך שטחים המכבידים על התנועה.

מספרם שונה מאד, וקשה לעמוד עליו בדיוק, כי אין רואים אותם אלא ברגעי נסיגתם. מתגייסים הם בקלות, וסימן מובהק למציאותם בסביבה ידועה - הוא יציאת כל המוסלמים הצעירים, בלי יוצא מן הכלל, את הכפרים. מורכבות הן רובן ככולן מחיל רגלי, אשר כושרם למסע ארוך ומהיר הוא יוצא מגדר הרגיל. הפרשים הבודדים, שאתה פוגש בהם, הם לרוב המנהיגים. בקרב 16 בינואר 1921, בזיאדה שבחבל הקוסאיר, שבו השתתף אבראהים חנאנו בכבודו ובעצמו ובו הראו אנשי הכנופיה התנגדות של ממש (יתכן, כי גרמה לכך השתתפות פלגה תורכית), - הצליח לרכז כמה מאות רובים. בין ג'בל זהויה והאזרונטס ראינו כשלוש פעמים את כנופיתו, כולה או חלקים ממנה. כשהיא נסה מפני אנשינו. נדמה לנו, כי מספרה, במרוכז, לא היה יותר מ-300 איש. כמעט תמיד מהוים אנשי הכנופיות מטרות דלילות מאד, מהירות תנועה, וקשה מאד להתקרב אליהם*. נקל להבין, עד כמה קשה לגרום להם אבידות ניכרות, שתמנענה אותם לחדש את מעשי ההטרדה. ורק טקטיקה מיוחדת במינה (שעל פרטיה יש לעמוד לחוד), משהחלו משתמשים בה נגד הכנופיות - נתנה תוצאות של ממש, תוצאות החרותות בקרקע: גופות הרוגים, שלוליות דם וקברים רעננים, אשר לעתים טרם סולקה מהם אלונקת המת.

* לא ידוע לי אלא מקרה אחד, בו חכה איש כנופיה מוסלמי בסוריה בקור-רוח להתקדמות הצרפתים. בחודש מרץ 1921, בקרבת אריחה (בג'בל זהויה), נפצע המיור המנוח דמרס, מגדוד הקלעים ה-19, פצעי מות בידי איש-הרים מבני הכנופיה, שירה בו ממרחק קטן ביותר בהסתתרו מאחורי סלע. בנצלו את המהומה שקמה עקב פציעת המפקד, נעלם במבואי הסלעים לאחר שבצע את מעשהו.

„הדרך היחידה, בה נוכל להביא את אויבינו לנהוג דרך-ארץ בפעולת המלחמה שלנו, היא להזכית להם כי צבאותינו יכולים לנוע חיש-קל וחיש-מהר, בכל עת ובכל מצב“.

(מתוך מכתבו של ארתור ולסלי, שהיה במרוצח הימים ללירד ילינגטון, על מסע המלחמה של נגד שבטי-המתרשטה בהודו)